

Edvard Punda – Josip Periš

TEOLOŠKA PROMIŠLJANJA I KONKRETNA OSTVARENJA
KRŠĆANSKOGA BRATSTVA. BRATSTVO VJEROUČITELJA U
SLUŽBI KRŠĆANSKOGA I UNIVERZALNOGA BRATSTVA*

*Theological reflections and concrete realizations of Christian
brotherhood. Brotherhood of religious education teachers in the service
of Christian and universal brotherhood*

UDK: 27-752-051:27-772(497.583Split)
(373.3+373.5):2-472-053.2
27-752-051:17.026.3

219

Prethodno priopćenje
Preliminary communication
Primljeno 5/2022

Sažetak

U članku se promišlja o vrlo važnoj, ali i zapostavljenoj temi kršćanstva i katoličke teologije, o temi bratstva. Ako neke teološke teme i mogu ostati samo u području spekulativnoga, misaonoga, tema bratstva u svojoj biti traži konkretna ostvarenja i pokazatelje. U članku se, stoga, najprije predstavlja ponovno otkrivanje aktualnosti teme i pojma bratstva u Crkvi i teologiji. Navodi se nekoliko misli općenito o pojmu „brat” i „bratstvo” i predstavlja kršćansko poimanje bratstva. Pokazat će se kako ono, makar u nekim vidovima, može biti i model življenja i razumijevanja bratstva uopće. Potom se, na tragu tih promišljanja, tumači poslanje vjeroučitelja unutar i polazeći od kategorije bratstva. Pokazuje se kako školski vjeronauk može poučavati o bratstvu, kao i stvarati bratstvo. Na kraju se sasvim konkretno navode neka ostvarenja i inicijative po kojima se ostvaruje bratstvo vjeroučitelja u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji.

Ključne riječi: brat, bratstvo, vjeronauk, vjeroučitelji, bratstvo vjeroučitelja.

* Članak je dorađeno i prošireno predavanje održano u sklopu drugoga nadbiskupijskog stručnog skupa za vjeroučitelje održanog 5. lipnja 2021. godine online preko Zoom aplikacije na temu: *Bratstvo i socijalno prijateljstvo u nastavi vjeronauka. U svjetlu enciklike Fratelli tutti*. Predavanje pod naslovom *Teološko poimanje bratstva i jednakosti među ljudima*, objavljeno je u godišnjaku katehetskog ureda Splitsko-makarske nadbiskupije *Svjedok* 28 (2021.), 32–38.

UVODNA PROMIŠLJANJA

Ovo izlaganje govori o teološkom poimanju bratstva i jednakosti među ljudima. Sam naslov definira i ograničava pristup te ukazuje na to da pitanje bratstva nije isključivo teološka tema. U Crkvi je tema bratstva na globalnoj razini ponovno oživljena s pontifikatom pape Franje. Nije riječ samo o njegovoj posljednjoj enciklici *Fratelli tutti*¹. U svome prvom pojavljivanju nakon izbora za papu, Franjo je odmah svima poželio veliko bratstvo². Temi bratstva Franjo je posvetio i dvije poruke za Svjetski dan mira³. Bilo bi, ipak, nepravedno reći da je tema bratstva novost pape Franje.

I Franjin prethodnik papa Benedikt XVI. u više je navrata govorio o bratstvu, a doktrinarno je o tome progovorio u enciklici *Caritas in veritate*⁴. No, Benedikt XVI. još je kao mladi teolog već krajem pedesetih godina prošloga stoljeća iznio izvrsne misli o bratstvu koje su 1960. godine ukoričene u knjižicu *Kršćansko bratstvo*.⁵ Ta je njegova knjiga i danas nezaobilazna referentna točka i vjerojatno najsustavnije teološko djelo o bratstvu, pa tako i ova promišljanja imaju u njoj svoje nadahnuće i polazište.

Budući da je bratstvo kategorija koja nadilazi prostor Crkve i teologije, jasno je da postoje različita shvaćanja i načini življenja bratstva. Upravo su neka od njih zbog svoga, pokazalo se, nebratškog i nehumanog shvaćanja doprinijela da se bratstvo izgura iz teološkog fokusa, ili da se zamijeni nekim drugim pojmovima. Jedan je od takvih pojmova, primjerice, solidarnost o čemu se

¹ Papa Franjo, *Fratelli tutti. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 2020.

² Papa Franjo, Prvi pozdrav i Apostolski blagoslov „Urbi et Orbi”, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/march/documents/papa-francesco_20130313_benedizione-urbi-et-orbi.html (pristupljeno 15. ožujka 2022.).

³ Riječ je o porukama za Svjetski dan mira 2014. i 2015. https://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/peace/documents/papa-francesco_20131208_messaggio-xxvii-giornata-mondiale-pace-2014.html i https://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/peace/documents/papa-francesco_20141208_messaggio-xxviii-giornata-mondiale-pace-2015.html. O prvoj se može vidjeti i teološki komentar: I. Macut, Bratstvo – temelj i put za mir Poruka pape Franje za Svjetski dan mira 2014. Kratko tumačenje i aktualizacija, u: *Diacovensia* 22 (2014.) 14., 559–575.

⁴ Benedikt XVI., *Caritas in Veritate – Ljubav u istini, Enciklika o cjelovitome ljudskom razvoju u ljubavi i istini*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 2009.

⁵ Joseph Ratzinger – Benedikt XVI., *Kršćansko bratstvo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

i sustavno-teološki dostatno promišljalo.⁶ Koliko god bili važni, posebno za neke vidove kršćanstva, pojmovi poput solidarnosti nisu sposobni izreći svu dubinu odnosa koji se naziva bratstvo. Stoga se u ovome radu promišlja o kršćanskom poimanju bratstva i o važnosti koju bratstvo ima za kršćansku vjeru. Najprije će se reći nekoliko misli o bratstvu općenito. Potom će se, ponajprije na tragu promišljanja Josepha Ratzingera, predstaviti kršćansko poimanje bratstva. Kršćansko bratstvo, utemeljeno u sakramentu krštenja, ostvaruje se na poseban način u sakramentu euharistije. Ali ono se ostvaruje i u svagdašnjim, sasvim konkretnim okolnostima redovitog života. To nipošto ne ukazuje na možebitnu banalnost bratstva. Sasvim suprotno: papa Franjo govori o mistici bratstva u svagdašnjici. O tome je riječ u trećem dijelu članka. Kako bi se na konkretnom primjeru pokazalo da je bratstvo življena stvarnost, tematizirat će se mogućnost posebnog bratstva vjeroučitelja i uloga vjeronauka u promicanju bratstva. To će se potkrijepiti konkretnim primjerima življenja bratstva vjeroučitelja u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji.

1. NEKOLIKO MISLI O BRATSTVU OPĆENITO

Iako se možda na prvi pogled tako ne čini, bratstvo je jedan višeznačan pojam. Ono je fenomen ne samo krvnoga srodstva, nego ima i različita prenesena značenja. Bratom se naziva sunarodnjak, pripadnik iste religije, prijatelj, ali i onaj s kojim se dijele isti svjetonazor i ideje. Ako danas slušamo mlade, koji se više nego ikada prije međusobno nazivaju braćom, možemo reći da je brat i onaj s kojim u određenim trenutcima ili okolnostima života sasvim jednostavno dijelimo prostor i vrijeme ili npr. slušamo istu glazbu, zajedno treniramo. Vjerojatno bi svatko mogao nadodati i svoje shvaćanje pojmova „brat” i „bratstvo”.

U svakom slučaju, ono što je zajedničko svakoj ideji bratstva jest činjenica da „bratstvo stavlja granicu”⁷. Onaj tko je brat dio je jedne posebne, zajedničke sfere u koju drugi nemaju cjelovit pristup. Svako bratstvo istodobno je i *ujedinjavanje i odvajanje*. Čovjek u sebi ima potrebu jednoga i drugoga. Jednako je snažna potreba ujedinjavanja i odvajanja. Točnije, ujedinjavanje dobiva

⁶ Ivica Raguž, O solidarnosti kao bratstvu i milosrđu, u: *Isti, Teološki fragmenti I.*, Đakovo, 2016., 120–131.

⁷ Joseph Ratzinger – Benedikt XVI., Nav. dj., 11.

svoj smisao i svoje značenje tek u iskustvu odvajanja. Odvajanjem ujedinjavanje postaje istinsko i stvarno, postaje stvarnost koja nešto znači i koja može pokretati.

Postoji, međutim, i vizija bratstva koja bi zapravo u cijelosti htjela ukinuti sve razlike i sve ograde, a to je ideja bratstva svih ljudi. Iako njezine obrise nalazimo i u grčkom polislu i u Rimskom Carstvu, kao što je zapravo i sastavni dio svih religijskih učenja, ideja bratstva svih ljudi posebno je bila ključna „u moderno doba, u Francuskoj revoluciji, tj. prosvjetiteljstvu”. Riječ je o bratstvu (*fraternité*) koje „stavlja u središte jednakost svih ljudi protiv svih društvenih podjela nastalih tijekom povijesti”.⁸ Ono se temelji na jednakosti *podrijetla i prirode* svih ljudi. U ime bratstva „dolazi do rušenja svih ograda”.⁹ Takvu viziju bratstva Ratzinger naziva nerealističnom i beznačajnom. Nerealističnost je faktično neupitna, a beznačajnost Ratzinger opisuje ovako: „bratstvo koje vrijedi za sve u istoj mjeri više nitko ne shvaća ozbiljno”.¹⁰

Nerealističnost i beznačajnost nisu najveće poteškoće ideje o općem bratstvu u duhu prosvjetiteljstva. Činjenica da se bratstvo prosvjetiteljstva (i komunizma) „vrlo krvavo znalo obračunati s ‘nebraćom’”, *de facto* je negirala ideju sveopćeg bratstva i jedinstva. Umjesto ukidanja podjela, očitovao se ekskluzivizam u najružnijoj formi: „Bratstvo prema jednima podrazumijevalo je neprijateljstvo prema drugima.”¹¹ Ne čudi stoga da je bratstvo, shvaćeno preopćenito/apstraktno ili ekskluzivistički opterećeno ideologijama komunizma i nacionalsocijalizma, učinilo da pojam bratstva ili ništa ne poručuje (apstraktnost, općenitost) ili ulijeva strah i nepovjerenje.

2. KRŠĆANSKO BRATSTVO

Kršćansko se bratstvo na neki način nudi kao odgovor naspram preopćenitom a time i apstraktnom pojmu bratstva te nasuprot ekskluzivističkom, odnosno ideološkom poimanju bratstva. Ono ima svoju *omeđenost*, ali upravo takvo želi doprinostiti univerzalnomu. U spomenutoj studiji Joseph Ratzinger opisuje kršćansko bratstvo kao dualnu stvarnost. Ono nije dualistička,

⁸ Ivica Raguž, Nav. dj., 123.

⁹ Joseph Ratzinger – Benedikt XVI., Nav. dj., 21.

¹⁰ Isto, 22.

¹¹ Isto, 23.

nego *dualna stvarnost*. A to znači da kršćani bratstvo žive u dvjema zonama: jedna se odnosi na opće bratstvo svih ljudi, dakle, bratstvo koje je utemeljeno na zajedničkom Božjem oćinstvu, a druga se odnosi na međusobno bratstvo u Crkvi. Ove se zone ne bi smjele shvaćati kao jedna nasuprot drugoj, nego se upravo življenje bratstva unutar Crkve treba shvatiti kao pomoć za stvarno življenje bratstva sa svim ljudima. Drugim rijećima, „istinsko življenje bratstva u Crkvi nužno se prelijeva u življenje bratstva prema svim ljudima”.¹²

2.1. *Biblijsko-teološko poimanje bratstva*

O kršćanskom bratstvu ne može se razmišljati bez razumijevanja pojma „brat” u *Starome zavjetu*. Ono je sve samo ne jednoznačno ili samorazumljivo. Za Židove brat je pripadnik vlastitog naroda, ali taj narod nije bilo koji narod nego izabrani narod. „To znaći: bratstvo ne počiva samo na zajedničkom krvnom porijeklu, nego na zajedničkom izabranju od Boga.”¹³ Posebnost povijesti spasenja također je i u tome da se na odlučujućim mjestima nalaze odnosi među braćom. Mogli bismo, u ovom slučaju, govoriti o neodvojivoj poveznici naravnog i nadnaravnog bratstva. To bratstvo počiva na zajedničkom Ocu, Jahvi, „koji nije samo Bog Izraelov, nego jedini Bog uopće i utoliko nije samo otac Izraelov, nego otac svijuu. Upravo je to *uzbudljiv paradoks* starozavjetne religije uopće: Izraelu je nacionalni Bog onaj koji pripada cijelom svijetu, a nacionalni Bog Izraelov uopće nije nacionalni, nego nadnacionalni, sveopći Bog.”¹⁴ Nije moguće dalje ulaziti u raščlambu pojma „brat” u *Starome zavjetu*. Ovo dosad rećeno dovoljno nam je vidjeti da starozavjetno razumijevanje bratstva počiva na svojevrsnom paradoksu koji u *Novom zavjetu* neće biti ukinut nego produbljen.

Kad je rijeć o novozavjetnom shvaćanja bratstva, posebno je zanimljiva Ratzingerova analiza pojma „brat” u Isusovim rijećima. Slijedeći i proširujući analize biblićara Schelklea, Ratzinger donosi četverostruki upotrebnii oblik pojma „brat” u rijećima samoga Isusa. U prvome redu, brat je pripadnik iste, židovske religije, što je možda najjasnije izraženo u Govoru na gori. Drugo znaćenje

¹² Ivica Raguž, Nav. dj., 126.

¹³ Joseph Ratzinger – Benedikt XVI., Nav. dj., 13.

¹⁴ Isto, 13–14.

pojma „brat” u riječima samoga Isusa naslanja se ali i nadilazi židovsku jezičnu upotrebu: riječ je o odnosu rabina, učitelja prema učenicima. Krist svoje učenike naziva braćom („učvrsti svoju braću”; „Javi mojoj braći”). „Bratstvo je učenika međusobno i bratstvo s Kristom ovdje usko povezano s Božjim očinstvom i obožavano sasvim novom dubinom, nego što to sa sobom nosi jednostavni odnos učitelj-učenik, koji je rabinski pojam ‘brat’ imao u vidu.”¹⁵ Treći vid pojma „brat” u Isusovim riječima Ratzinger naziva tipično kršćanskim: brat je Isusu onaj tko je s njim ujedinen u zajedničkom prihvaćanju i vršenju Božje volje. Ovo je jako važno jer donosi viziju bratstva sasvim različitu od prosvjetiteljske ideologije: bratstvo je puno više od prirodne stvarnosti; ono počiva na duhovnoj odluci, na prihvaćanju i *odabiranju* Božje volje. Temi (oda)biranja još ćemo se vratiti. Četvrti vid, za koji Ratzinger drži da se ne da smjestiti ni u jedan od prethodnih triju, nalazi se u usporedbi o Posljednjem sudu (Mt 25,31-46), gdje Isus svojom braćom naziva potrebite, one najmanje. Bratstvo se s Kristom temelji na zajedništvu malenosti i potrebitosti.¹⁶ Jedina potrebita kvalifikacija biti Kristov brat jest *biti u potrebi*. Bratstvo prema tome nadilazi i naciju i vjeru, ali i moralnost.

U Pavlovoj teologiji pojam bratstva temelji se na Božjem očinstvu koje se, u prvome redu, odnosi na Sina. Sin je onaj koji posreduje Božje očinstvo pa se bratstvo ostvaruje u Kristu. Ono smjera k univerzalnosti, odnosno tomu da svi ljudi postanu braća u Kristu. Pojam „brat”, odnosno „braća” (*adelphoi*), u prvoj je Crkvi također jedan od naziva kojim se kršćani koriste kako bi nazvali vlastitu zajednicu, odnosno stvarnost kojoj pripadaju. Ovim postaje još jasnija ideja o dvjema zonama bratstva. Posebno, ograničeno bratstvo, za razliku od opće humanističke ideje koja ostaje prazni ideal, stvara istinsku povezanost nudeći time jednu sasvim konkretnu ideju humanizma i otvorenosti: „Kršćanska se ‘braća’ doduše udružuju i postavljaju granicu, ali ne zato da bi bili sami za se, već zato da bi tu bili za druge. Iz toga ne proizlaze samo konkretne norme kršćanskog ponašanja u svijetu, nego i novo razumijevanje Crkve.”¹⁷

Ovo konkretno znači: njegovanje nutarnjeg bratstva omogućuje biti brat i onima izvan. „Uvijek je onaj izabrani izabran i

¹⁵ Isto, 30.

¹⁶ Usp. Isto, 34.

¹⁷ Isto, 7.

zbog onoga koji nije izabran, te mora zamjениčki nositi njegovu neizabranost u svojoj sudbini, tako da je ustvari onaj ne-izabrani izabran, a onaj izabrani ne-izabran.”¹⁸ Drugim riječima, „izabranje je uvijek nadasve izabranje za druge”.¹⁹ Zadaća se Crkve, prema tome, „ne sastoji u osuđivanju zalutalog brata, nego u njegovu spasenju. Crkva se, ustvari, mora ujediniti u jako nutarnje bratstvo kako bi uistinu bila ‘jedan’ brat. Ali neće postati ‘jedan’ brat ako se zatvori pred drugima i od njih odijeli, nego samo ako učinkovito može ispuniti svoju zadaću za drugoga brata čije je zastupanje najdublji smisao njezine egzistencije, utemeljene na zastupničkoj egzistenciji Isusa Krista.”²⁰

Teološki gledano, ne-bratstvo drugih određujuće je za samo razumijevanje kršćanskoga bratstva. Ne-bratstvo drugih, kao zadaća i kao poslanje, kriterij je autentičnosti nutarnjeg bratstva kršćana. Sasvim je sigurno, posebnost i ograničenost kršćanskoga bratstva u službi je univerzalnosti bratstva. Ono se treba odvijati u napetosti izbjegavanja dvaju ekstrema koji zapravo ruše ostvarenje bratstva: apstraktnoga, dakle, beznačajnoga i ideološkoga, dakle, zatvorenoga i opasnoga bratstva.

2.2. Kristološko utemeljenje bratstva

Kristološko utemeljenje bratstva možemo sažeti u još jednu misao J. Ratzingera: „Božje očinstvo je očinstvo koje posreduje Sin, očinstvo koje uključuje bratstvo u Sinu.”²¹ Zatim Ratzinger nastavlja: „Međusobno bratstvo kršćana ima svoj najdublji dogmatski temelj na našem pritijelovljenju Kristu Isusu, na *jedinstvenosti novoga čovjeka*. Kao i Božje očinstvo, i bratstvo je kršćana u Gospodinu uzdignuto iznad prostora ideja na dostojanstvo istinske stvarnosti koja se uistinu zbilila u događaju Krista, a i dalje se događa.”²² Važan je i nastavak ovoga teksta: „Ujedno se ovdje već pokazuje i konkretni oblik ostvarenja i trajno izvorište kršćanskoga bratstva koje počiva na činjenici našeg pritijelovljenja Kristu. Čin koji naročito uzrokuje ovo pritijelovljenje jest krštenje (koje se u pokori, gdje je potrebno, uvijek iznova ponav-

¹⁸ Isto, 74.

¹⁹ Isto, 76.

²⁰ Isto, 76–77.

²¹ Isto, 47.

²² Isto, 52.

lja); trajno ispunjenje našega tjelesnog jedinstva s Gospodinom i jedinstva međusobno. Njegovo je novo utemeljenje euharistijsko slavlje.”²³

U Isusu Kristu istodobno je posredovano i Božje očinstvo i međusobno bratstvo. U prepoznavanju Boga kao Oca, prepoznajemo druge kao istinsku braću²⁴. To ima i jednu vrlo ozbiljnu posljedicu, kako dobro ističe naš teolog Boris Vulić: „Očev odnos prema čovjeku mora biti jedina mjera čovjekova odnosa prema braći.”²⁵ No, ono što je posebno važno, i s dogmatske točke gledišta sasvim posebno, jest činjenica da je naše *božansko sinovstvo istodobno i bratstvo s Isusom Kristom*, prvim među mnogom braćom, i *u njemu sa svim ljudima*. Nitko nije sin (Božji), a da istodobno nije i brat Kristov, i u njemu brat drugima. Ovako shvaćeno bratstvo ne ugrožava teološko značenje sinovstva kao novoga stanja u Isusu Kristu. Ono je u službi ispravnog razumijevanja sinovstva; pomaže da se sinovstvo ne shvaća ni individualistički ni ekskluzivistički. S druge strane, sinovstvo pomaže da se bratstvo – najprije s Kristom, a onda i međusobno – shvati kao puno dublja stvarnost, kao *novi odnos uspostavljen u Isusu Kristu* i koji je uvijek plod djelovanja Njegova Duha.

Prema tome, kršćansko je bratstvo puno više od dobre volje, otvorenoga srca za druge i različite. Ono je Božje djelo u Isusu Kristu. Stoga je sasvim razvidno da se kršćansko bratstvo ne može reducirati ni na filantropiju ni na humanizam. Zato su

²³ Isto, 52. Ovdje dalje ne razvijamo važno pitanje odnosa bratstva i euharistije. Dovoljno je istaći da je euharistija „uvijek bratsko sakramentalno događanje po kojem Crkva i kršćansko bratstvo postaju istoznačnice. Ona je podjednako susret s Kristom u riječi i kruhu te susret s braćom i sestrama, koji po istoj vjeri i ljubavi izgrađuju veliko jedinstvo Gospodinova Tijela.” Boris Vulić, *Kršćansko bratstvo kao spašenost i ujedinjenost*, u: *Diacovensia* 23 (2015.), 81, bilješka 34. Zanimljiva je također perspektiva koju donosi Tillard. On, naime, u euharistiji vidi ne samo znak zajedništva s Bogom i međusobnog bratstva s drugima, nego i posebnu formu bratstva u odnosu prema stvorenom svijetu. Ta se ideja temelji na činjenici da se euharistijske prilike kruha i vina dobivaju iz stvorenoga. Euharistija koja hrani bratstvo ne ukida nego zahtijeva i učvršćuje vezu sa svim stvorenjem. Jean-Marie Roger Tillard, *Eucaristia e fraternità*, Edizioni Qiqajon, Magnano, 2015., 36–39.

²⁴ Ratzinger to izriče jako lijepo i u kontekstu molitve *Očenaša* preko koje Isus svoje učenike uvodi u sinovski odnos s Ocem, ali i u međusobno zajedništvo: „Ne smije se formulirati da je Krist ljude naučio govoriti ‘Oče’, nego to strogo mora glasniti ovako: On ih je poučio govoriti ‘Oče naš’ i to ‘naš’ nije manje važno od ‘Oče’.” Isto, 54.

²⁵ Boris Vulić, *Kršćansko bratstvo kao spašenost i ujedinjenost*, 80.

iznimno važna teološka promišljanja. Ona pomažu da se bratstvo uvijek iznova osloni na svoj kristološki temelj i čuvaju ga od funkcionalnog redukcionizma, od svođenja na društveni angažman. Jasno je i da je bratstvo, koje bi se shvaćalo samo kao nutarnja stvarnost, u opasnosti postati sasvim beznačajno, bez brige za ovaj svijet i drugoga. Takvo bratstvo zapravo bi bilo bratstvo bez brata²⁶.

Iako sljedeća važna dimenzija kršćanskoga poimanja bratstva nikada nije bila zaboravljena, ovdje ju je važno ponovno istaknuti: *kršćanin u bratu vidi samoga Krista*. Tek se ovim može dohvatiti sav sadržaj pojma „bratstvo” koji slobodno možemo definirati ovako: *Ako kristološko utemeljenje kršćanskoga bratstva prouzrokuje da odnos s Kristom nije moguć bez odnosa s braćom, jednako je važno i da se odnosom s braćom uspostavlja odnos s Kristom. To je zapravo i konačni cilj i smisao kršćanskoga bratstva.*

3. ŽIVJETI BRATSTVO

Iz svega navedenoga proizlazi pravi zahtjev: razumjeti i živjeti bratstvo kao nutarnju, otajstvenu stvarnost, ali stvarnost koja se očituje u konkretnim odnosima. Ovdje ćemo, na tragu nekih misli pape Franje, ukazati na teološku važnost zajedničkog življenja i zatim, vodeći računa o adresatima ovih promišljanja, pokazati zašto postoji bratstvo vjeroučitelja i koja bi mogla biti uloga vjeronauka u promicanju bratstva. Na kraju ćemo navesti neke konkretne oblike življenog bratstva među vjeroučiteljima u Splitško-makarskoj nadbiskupiji.

²⁶ „Zanimljivo je da Ivan malo govori o općoj ljubavi kršćana, nego prvotno misli na bratstvo, kršćansku ljubav tumači u smjeru bratskih struktura. [...] sveopća se ljubav može ostvarivati samo u konkretnom bratskom obliku. Možda se upravo ovdje najneposrednije pokazuje praktična zadaća koja se krije u riječi ‘sakrament jedinstva’: izgrađivati ćelije bratstva polazeći od euharistije i tako Crkvu učiniti konkretnom.” Joseph Ratzinger – Benedikt XVI, *Teološki nauk o principima. Elementi fundamentalne teologije*, Ex Libris, Rijeka, 2010., 60. Briga za brata na svoj je način *res* sakramenta euharistije ako je riječ o sakramentu koji je konstituiran u gesti i riječima služenja: „Vi me zovete Učiteljem i Gospodinom. Pravo velite jer to i jesam! Ako dakle ja – Gospodin i Učitelj – vama oprah noge, treba da i vi jedni drugima perete noge. Primjer sam vam dao da i vi činite kao što ja vama učinih.” (Iv 13,13-15). Usp. Jean-Marie Roger Tillard, *Eucaristia e fraternità*, 58–61.

3.1. Mistika bratstva

Zanimljive poglede na otajstvenu dimenziju svagdanjeg življenja bratstva i neke odgovore na pitanje kako konkretno živjeti bratstvo pronašli smo kod pape Franje i prije njegove enciklike o bratstvu i socijalnom prijateljstvu *Fratelli tutti*. Ovdje iznosimo neke misli iz prethodnih Franjinih dokumenata, posebice iz njegove programatske pobudnice *Evangelii gaudium*²⁷. Tu Franjo, nudeći sasvim konkretne poticaje življenja bratstva, sasvim smiono otkriva i teološki neslućenu vrijednost bratstva. Pogledajmo neke tekstove:

228

„Danas, kada su mreže i sredstva ljudske komunikacije dostigli neslućene razvoje, osjećamo izazov da otkrijemo i prenosimo ‘mistiku’ zajedničkog življenja, miješanja i uzajamnog susretanja, da se zagrlimo i jedni druge podupiremo, da zakoračimo u vode toga oceana koji se, premda kaotičan, može pretvoriti u pravo iskustvo bratstva, karavanu solidarnosti, u sveto putovanje” (EG 87).

Novi odnosi ostvaruju se unutar suživota koji, premda kaotičan jest mistična, otajstvena stvarnost. Franjo poziva na otkrivanje u banalnosti suživota otajstveno Božje djelovanje. „To je *mistično*, kontemplativno bratstvo, koje zna gledati na svetu veličinu bližnjega, koje zna otkriti Boga u svakom čovjeku, koje zna podnositi neugodnosti zajedničkog života držeći se Božje ljubavi, koje zna otvoriti srce Božjoj ljubavi da traži sreću drugih kao što je traži Otac dobri” (EG, 92).

Ova ideja najjasnije je sažeta u jednoj lijepoj i poticajnoj misli pape Franje: „Svaki put kada se susretnemo s nekim ljudskim bićem u ljubavi, dovodimo se u situaciju da naučimo nešto novo o Bogu” (EG, 272). Možemo to isto reći i ovako: *življeno bratstvo uvijek je neko iskustvo Boga*. Time se ponovno daje na važnosti ljudskom iskustvu, a posebno iskustvu zajedničkoga življenja, suživota kao stvarnomu teološkomu mjestu.

U *Evangelii gaudium* nalazimo još jednu vrlo važnu misao, poziv da se nikada ne umorimo „birati bratstvo” (EG, 91). Često se bratstvo opisuje kao unaprijed dana stvarnost koja se temelji na zajedničkom bilo naravnom bilo nadnaravnom podrijetlu. Ono je darovano, kaže se, ali se ne bira. Prijateljstvo se pri tom ozna-

²⁷ Papa Franjo, *Evangelii Gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu*, KS, Zagreb, 2013. (Dalje = EG).

čuje kao ona stvarnost, onaj odnos koji se slobodno izabire. Nije nam nakana ovdje baviti se razlikovanjem i povezanošću između bratstva i prijateljstva, braće i prijatelja²⁸. Važno je istaknuti sljedeće: kao što se istinsko prijateljstvo doista slobodno bira, ali oni koji su ga izabrali doživljavaju ga kao poseban dar, tako se i bratstvo koje je darovano, istinski živi samo ako ga se uvijek iznova slobodno bira. Često smo u kušniji darovanost shvatiti kao nametnutost. Rijetko je gdje naša sloboda, pa prema tome i važnost izbora, tako snažno stavljena na kušnju kao što je to u odnosu među braćom.

Naravno, svima nam je potreban Duh Sveti da spoznamo i primimo bratstvo i brata kao dar, ali i da se, posebno u trenucima razjedinjenosti i nemira, *odlučimo za izbor bratstva*. Taj izbor, međutim, ne smije zadirati u slobodu drugoga²⁹. Zato spomenimo i nešto što nije u fokusu Papinih promišljanja. Isus Krist predviđa mogućnost stjecanja brata, ali i u nekim slučajevima mogućnost (nužnost!) gubitka brata. Jasno je da to nikada ne smije biti plod elitističkoga (moralističkog!) poimanja bratstva, niti plod *umora biranja bratstva*. Riječ je samo o slučaju kada brat doista sagriješi i kada, u ljubavi opomenut, „ni Crkve ne poslušaj” (usp. Mt 18,15-20). U svakom slučaju, ove Kristove riječi pomažu da se bratstvu ne pristupa utopistički što također može biti loše i pogubno.

3.2. *Bratstvo vjeroučitelja i uloga vjeronauka u promicanju bratstva*

Kao što se kršćani međusobno od početka smatraju braćom na jedan sasvim poseban način, tako i unutar same Crkve, unutar samoga kršćanskoga bratstva, postoje posebne forme bratstva. I kao što je kršćansko bratstvo u službi univerzalnoga, općega bratstva ljudi, tako su i posebni oblici bratstva u Crkvi u službi jačanja crkvenoga zajedništva i zajedništva sa svim lju-

²⁸ O tome: Stefano Zamboni, *Teologia dell'amicizia*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 2015., posebno 9–12. Autor smatra da se „može imati braću samo ako se ima barem jednoga prijatelja” ali također – autor ovdje citira Florenskija – „za imati prijatelja treba živjeti među braćom”. Ondje, 11.

²⁹ Zanimljivo je, u ovom smislu, spomenuti i to da Franjo u *Fratelli tutti* poziva na ponovno otkrivanje ljubaznosti, vrlo važne za zdrav suživot. O tome vidi opsežnija promišljanja Ivica Raguž, O ljubaznosti. Uz encikliku *Fratelli tutti* pape Franje, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, (2020.) 12, 39–47.

dima. Svakako, jedno posebno bratstvo jest svećeničko bratstvo. Ono je sasvim posebno ako je na ontološkoj razini svetoga reda. Postoje, i tako se i nazivaju, bratstva redovničkih zajednica. Moglo bi se govoriti i o bratstvima među članovima različitih duhovnih stvarnosti, pokreta i zajednica unutar Crkve. O teološkom statusu njihova bratstva ovdje se nije ni moguće ni potrebno baviti.

No, sasvim je sigurno da postoji i nešto što bismo slobodno mogli nazvati bratstvo vjeroučitelja. Čini se, s jedne strane, da ga ne bi trebalo posebno ni isticati, ako se analoški može govoriti i o određenom bratstvu drugih učitelja koje se manifestira u predmetnim udrugama ili društvima, na primjer, matematike, kemije, geografije... S druge strane, kada govorimo o vjeronauku kao školskom predmetu i vjeroučiteljima kao nastavnicima tog predmeta, onda iz ekleziološke perspektive ono je jedno sasvim posebno bratstvo utemeljeno na sasvim posebnom poslanju – *missio canonica*. Vjeroučitelj je „pozvan na trajno produbljenje svojega vjerničkog života, svjestan da djeluje u ime Crkve. Otud je od presudne važnosti njegov duhovno-vjernički profil i svjedočka usmjerenost.”³⁰ Ova činjenica određujuća je i za opravdanost i nužnost govora o nutarnjem bratstvu vjeroučitelja i za položaj vjeroučitelja unutar kolegija učitelja. Vjeroučitelj može biti učitelj samo ako ima poslanje, a to znači samo ako je uvezan u jedno posebno bratstvo, bratstvo vjeroučitelja. On stoga nikada ne djeluje ni kao individualac ni samo kao učitelj ili član učiteljskog kolektiva, nego uvijek kao netko tko je *a priori* pa, možemo se usuditi i reći, esencijalno uvezan u jedno nutarnje bratstvo.

S obzirom na dualnost (ne dualizam!) o kojoj smo govorili, mogli bismo reći da je nutarnje bratstvo vjeroučitelja u službi šireg „bratstva” – odnosa u učiteljskom kolektivu. Iskustvo nutarnjeg bratstva vjeroučitelja može doprinositi stvaranju novih odnosa najprije u školama, a onda i šire. Nutarnje bratstvo vjeroučitelja mora pri tome odoljeti dvjema velikim kušnjama o kojima je bila riječ: beznačajna apstraktnost i ideološki ekskluzivizam. Ako se bratstvo vjeroučitelja ne živi konkretno, što se očituje, primjerice, i u sudjelovanjima u zajedničkim projektima, onda je ono apstraktno, a time i sasvim beznačajno. Nikomu ne koristi i ne doprinosi stvarnom univerzalizmu. Ideološki ekskluzivi-

³⁰ Hrvatska biskupska konferencija, *Da vaša radost bude potpuna (Iv 15,11). Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018., 172.

zam ovdje bi označivao razumijevanje i življenje „biti vjeroučitelj” kao zatvorenoga i sigurnoga svijeta. To najčešće proizlazi iz krive ekleziologije: Crkva se ne shvaća kao ona koja je za ovaj svijet, nego kao sigurno utočište u svijetu.

Kad je riječ o samom vjeronauku kao predmetu, on je kod nas konfesionalan. Slijedom rečenoga, postaje razumljivo da taj atribut ne bi trebalo shvaćati kao ograničavajući, iako je itekako određujući čimbenik. Tom se temom ovdje dalje ne možemo baviti, ali smatramo da bi bilo dobro, pa i na tragu teme bratstva, promišljati o tome kako konfesionalni vjeronauk može biti u službi nadkonfesionalnog školstva. S obzirom na našu temu bratstva i jednakosti među ljudima, držimo da vjeronauk u školi ima posebno mjesto. Vjeronauk bi trebao učenike uvoditi – mogli bismo govoriti o nekoj vrsti mistagogije! – u razumijevanje, a potom i u življenje bratstva. Zapravo, vjeronauk je satkan od tema koje pretpostavljaju ili potiču na odnose poštovanja, dijaloga, dobročinstava, uključivanja. Slijedom prethodno rečenoga, valja naglasiti da vjeronauk bratstvo i jednakost nikada ne predstavlja kao samo antropološku stvarnost, nego najprije kao stvarnost utemeljenu na zajedničkom Božjem očinstvu, a potom i ostvarenu u Isusu Kristu. Na taj način tema bratstva može biti u službi poticanja učenika, i na otvorenost prema drugima, tako i na osobni odnos s Bogom.

3.3. *Bratstvo vjeroučitelja u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji*

Potreba ne samo za vanjskim udruživanjem, nego još više za promicanjem bratstva među vjeroučiteljima laicima, očitovala se već u samim počecima od uvođenja katoličkoga vjeronauka u javne osnovne i srednje škole osnivanjem Javnoga vjerničkog društva svjetovnih vjeroučitelja u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji pod nazivom *Svjedok*. Na poticaj tadašnjeg predstojnika Katehetskog ureda mons. Srećka Bezića i uza svesrdnu podršku samih vjeroučitelja laika, društvo *Svjedok* osnovao je splitsko-makarski nadbiskup mons. Ante Jurić 21. travnja 1995. godine.³¹ U paralelno odobrenom statutu *Svjedoka* navodi se da je glavna svrha društva, uz prenošenje kršćanskog nauka u jav-

³¹ Dekret (Nadbiskupski ordinarijat, 715/95) objavljen je u 1. broju istoimenog glasila „Svjedok”, 4.

nim školama, „razvijanje zajedništva i prijateljstva” među vjeroučiteljima.³²

Zanimljivo je uočiti da u br. 5 istog Statuta stoji da društvo *Svjedok* „njeguje motive i duh nekadašnjih *Bratovština kršćanskog nauka*, koje su u našoj Crkvi uživale visoki ugled”.³³ *Bratovštine kršćanskog nauka* nastaju u 16. stoljeću, a njihova je temeljna zadaća bila, kako im sâm naziv kaže, sustavno poučavanje djece i mladih u kršćanskom nauku. U crkvenoj tradiciji bile su najraširenije dvije bratovštine: *Bratovština Presvetog Sakramenta* i spomenuta *Bratovština kršćanskog nauka*. Uz specifično poslanje štovanja Presvetoga oltarskog sakramenta ili poučavanja kršćanskog nauka, sâm izraz „bratovština” (*fraternitas, confraternitas*) sugerira njezinu temeljnu svrhu i usmjerenje, a to je konkretno življenje bratstva te uzajamne potpore i pomaganja njezinih članova. Upravo će na tome povijesnom tragu duge i snažne crkvene tradicije osnivanje društva vjeroučitelja *Svjedok* dati značajan impuls u promicanju bratstva, zajedništva i solidarnosti među vjeroučiteljima laicima u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji.

Školski su vjeroučitelji u svim pravima i obvezama jednaki svim ostalim nastavnicima u školi, osobito u pitanju njihova profesionalnoga trajnog usavršavanja. Štoviše, prema nekim statističkim podacima, stručni skupovi vjeroučitelja, od najniže razine županijskih stručnih vijeća do stručnih skupova na nadbiskupijskoj razini ili katehetskih škola na nacionalnoj razini, programski su vrlo bogati i sadržajno interdisciplinarni. Također, u odnosu na sve ostale nastavnike u školi, upravo školski vjeroučitelji najredovitije sudjeluju u programima stručnoga trajnog usavršavanja. I takvi stručni skupovi, iako prvotno profesionalnoga, teološkog, pastoralnog i didaktičko-metodičkog karaktera, izvrsna su prigoda za međusobno upoznavanje vjeroučitelja, produblivanje njihova zajedništva, razmjenu iskustava, duhovnu formaciju, eklezijalnu povezanost i življenje bratstva.

Međutim, promicanje bratstva i zajedništva među vjeroučiteljima ne ostaje samo na prigodnoj i usputnoj razini stručnih skupova, nego se ostvaruje i preko dodatnih inicijativa i susreta, što nije slučaj s drugim predmetnim nastavnicima u školi.³⁴ Sve

³² Statut je objavljen u: *Svjedok* 1/1995., 5.

³³ Isto, 5.

³⁴ Svi najvažniji događaji, inicijative i ostvarenja u životu i radu vjeroučitelja redovito se bilježe u godišnjaku Katehetskog ureda Splitsko-makarske nadbiskupije

te inicijative imaju svoje polazište i utemeljenje u već spomenutoj specifičnosti vjeroučiteljskog poziva koji se temelji na kanonskom poslanju (*missio canonica*) koje vjeroučitelji primaju od Crkve. Oni nisu samo zaposlenici škole, nego poslanici Crkve. Upravo bratstvo vjeroučitelja koje se temelji na kanonskom poslanju pokazuje tu njegovu omeđenost koja ga bitno određuje, kako tvrdi J. Ratzinger. Drugim riječima, činjenica kanonskog mandata – najprije poziva i izabranja, a tek onda profesije i kompetencije – obvezuje vjeroučitelje na konkretno življenje međusobnog bratstva.

U tom kontekstu, navest ćemo, prema našoj prosudbi, nekoliko važnih momenata u životu i djelovanju vjeroučitelja kojima se potiče i ostvaruje njihovo bratstvo i zajedništvo. Najprije spomenimo ustaljenu praksu obrednog uvođenja vjeroučitelja u njihovu službu koje se događa svečanom dodjelom kanonskih mandata od dijecezanskoga biskupa. Upravo, euharistijskim slavljem sa zazivom Duha Svetoga i podjelom kanonskih mandata vjeroučiteljima početkom svake školske godine promiče se, između ostaloga, bratstvo među vjeroučiteljima i produbljuje svijest o njihovu eklezijalnom zajedništvu i jedinstvu njihova poslanja. Ovo, možemo ga nazvati, parasakramentalno uvođenje u službu vjeroučitelja, u kojemu oni nakon svečane ispovijesti vjere primaju iz ruku dijecezanskoga biskupa mandat Crkve, na neki je način anticipacija apostolskog pisma u obliku motuproprija pape Franje *Antiquum ministerium* (10. svibnja 2021.) kojim se uspostavlja laička služba katehete u Crkvi. Ovim motuproprijem davna služba katehete zadobiva veće značenje te joj se priznaje posebni crkveni ministerij. Uzmemo li u obzir da su mnogi vjeroučitelji aktivno uključeni u provođenje crkvene kateheze u svojim župnim zajednicama na volonterskoj bazi, onda ih služ-

pod nazivom *Svjedok* koji započinje izlaziti 1995. godine, najprije kao periodično glasilo javnoga vjerničkog društva svjetovnih vjeroučitelja, da bi od 2001. godine prerastao u redoviti godišnjak Katehetskog ureda. *Svjedok* ima svoju prepoznatljivu strukturu i sadržaj u kojemu se redovito objavljuju: nadbiskupova poruka prigodom početka nove školske godine, svi radovi s nadbiskupijskih stručnih skupova, statistički podatci o pohađanju vjeronauka u školama, raspored vjeroučitelja po školama, ogledni vjeronaučni modeli, izvješća s važnijih godišnjih događanja, osobna promišljanja vjeroučitelja te kronika Katehetskog ureda. *Svjedok* se dijeli besplatno svim vjeroučiteljima, školama i župnim uredima na području Splitsko-makarske nadbiskupije, te svim katehetskim uredima i visokim crkvenim učilištima u Republici Hrvatskoj. Svim ostalim zainteresiranim čitateljima dostupan je u PDF formatu na mrežnim stranicama Katehetskog ureda. Dosad je izišlo 28 brojeva *Svjedoka*.

bena podjela kanonskih mandata na određeni način kvalificira i kao župne katehete i animatore. Njihov dragovoljni katehetski angažman u župnoj zajednici vidljiv je pokazatelj njihove eklesijalnosti, ali i proširenja bratstva na širu crkvenu zajednicu, ako su školski vjeronauk i župna kateheza dvije grane istoga stabla. Bratstvo vjeroučitelja koje ih određuje zajedništvom i jedinstvom njihova poslanja ima svoje kristološko utemeljenje, ako Isus svoje učenike koje šalje u svijet propovijedati naziva braćom: „Idi mojoj braći i javi im” (Iv 20, 17).

Da su vjeroučitelji nešto više od obične strukovne udruge, vidljivo je kroz programe duhovne formacije u kojima dolazi do izražaja njihovo bratstvo i zajedništvo. Ovdje samo izdvajamo duhovne obnove vjeroučitelja koje se za njih organiziraju svake godine, uglavnom u korizmenom vremenu u nadbiskupijskome marijanskom svetištu u Vepricu. Duhovna obnova vjeroučitelja redovito se sastoji od tematskoga duhovnog nagovora, pokorničkog bogoslužja, prigode za svetu ispovijed, euharistijskog slavlja, zajedničkog objeda i pobožnosti križnoga puta po vanjskim postajama u svetištu u kojemu vrlo često sami vjeroučitelji pripreme i predmole prigodne meditacije po pojedinim postajama. Duhovnost vjeroučitelja i njihova trajna duhovna formacija konstitutivni je dio njihova identiteta, kao i unutarinja poveznica njihova međusobnog bratstva.

Nadalje, u promicanju i življenju bratstva među vjeroučiteljima značajno doprinose jednodnevni ili dvodnevni izleti koji se za njih organiziraju svake godine, a još više povremena višednevna hodočašća kao povlašteni trenutci ljudskoga, duhovnog i eklesijalnog povezivanja i zblizavanja vjeroučitelja. Jednom riječju, to su povlašteni trenutci njihova življenoga bratstva. Gotovo da nema važnije povijesne i kulturne destinacije u Republici Hrvatskoj, kao i u Republici Bosni i Hercegovini, a da je vjeroučitelji Splitsko-makarske nadbiskupije nisu već posjetili i upoznali. Osim turističkoga i kulturnog karaktera, izleti vjeroučitelja snažno su prožeti duhovnim sadržajima i programima kojima se jača i intenzivira njihovo bratstvo i zajedništvo. Još dublje i značajniju ulogu u življenju bratstva imaju višednevna hodočašća vjeroučitelja.³⁵ Ona za vjeroučitelje nisu samo hodočašća, nego jedna vrsta njihova studijskog putovanja, u kojima upoznavanjem povi-

³⁵ Do sada su organizirana četiri višednevna hodočašća vjeroučitelja: Lourdes (1994.), Rim (2003.), Sveta zemlja (2009.) i Poljska (2016.).

jesnih, kulturnih i kršćanskih znamenitosti produbljuju svoja znanja koja svakodnevno prenose učenicima u školi. Osim toga, hodočašća vjeroučitelja svojim bogatim duhovnim sadržajima, neposrednim druženjima, razgovorima i razmjenom iskustava uvelike doprinose njihovu boljem upoznavanju, razvijanju prijateljskih odnosa, produbljivanju crkvenog zajedništva i življenju kršćanskog bratstva.

Bratstvo vjeroučitelja osobito se očituje u njihovoj međusobnoj solidarnosti i velikodušnoj spremnosti pomagati jedni druge u potrebi. U tom kontekstu vrijedno je spomenuti da su sami vjeroučitelji više puta pokrenuli inicijativu prikupljanja pomoći za teško bolesne vjeroučitelje, ili za teško bolesne članove njihovih obitelji, čije je liječenje iziskivalo velike financijske izdatke. Nadalje, u okviru različitih zadaća društva vjeroučitelja *Svjedok*, od samih početaka postoji vrlo lijepa praksa darivanja vjeroučitelja prigodom rođenja djeteta u njihovoj obitelji. Takva mala gesta/Takva gesta darivanja, kao simbolički ali vrlo snažan znak vjeroučiteljskog bratstva, uvijek iznova vrlo emotivno djeluje na vjeroučitelje u tako znakovitom trenutku njihova osobnog i obiteljskog života. Solidarnost i međusobno pomaganje najkonkretniji su oblici vjeroučiteljskoga bratstva.

I, na kraju, spomenimo još jedan osobiti trenutak zajedništva vjeroučitelja koje povezuje ne samo ista vjera nego i zajedničko poslanje, a to je smrt vjeroučitelja. Nažalost, u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji već su prerano preminule četiri vjeroučiteljice laikinje. Upravo je njihova smrt u svim vjeroučiteljima snažno probudila bratsko-sestrinske odnose i zajedničku pripadnost. To je posebno dolazilo do izražaja ne samo u trenucima sprovednog ispraćaja i opraštaja, nego u naknadnom organiziranju posebne svete mise zadušnice za pokojne vjeroučitelje na koju se redovito odaziva veliki broj vjeroučitelja u zajedništvu s bližom obitelji. Euharistijsko zajedništvo i još jedan pohod grobu, uz prigodnu molitvu održavanja, cvjetni aranžman i pjesmu, dirljivi su trenutci vjere i sabranosti za svakoga nazočnog vjeroučitelja koji duboko i emotivno posvješćuju svoje bratstvo i zajedničko crkveno poslanje. Budući da je smrt za nas kršćane povratak „u kuću Očevu”, smrt vjeroučitelja predstavlja duboko posvješćivanje vjeroučiteljskog bratstva koje ima svoj izvor i konačni cilj u Božjem oćinstvu.

Imati iskustvo bratstva, živjeti bratstvo među vjeroučiteljima jedan je od temeljnih preduvjeta njihova evangelizacijskog poslanja u školi – djeci i mladima hrabro navješćivati i životom

svjedočiti Boga koji nam je u Isusu Kristu postao brat i prijatelj. Dakle, bratstvo vjeroučitelja neosporivo je u službi navještaja i ostvarenja sveopćeg bratstva među ljudima po Isusu Kristu.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Kršćanska vjera od početka se shvaćala kao novi odnos prema Bogu i prema bližnjemu. Upravo je taj odnos prema bližnjemu kriterij autentičnosti odnosa prema Bogu. Naslanjajući se prvobitno na misli Josepha Ratzingera/pape Benedikta XVI. i pape Franje, promišljali smo o kršćanskom bratstvu kao teološkoj kategoriji i stvarnosti koja je u službi sveopćeg bratstva, jedinstva među ljudima. Govor o bratstvu svakako je govor koji zahtijeva trajnu komunikaciju teološko-spekulativne i konkretne, praktične razine. To je bio i naš pokušaj: htjeli smo najprije ukazati na aktualnost teme i važnost novih teoloških promišljanja o bratstvu. I htjeli smo, na temelju konkretnih očitovanja bratstva unutar Crkve, odnosno – sasvim precizno – na temelju ostvarivanja kršćanskoga bratstva među vjeroučiteljima u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji, pokazati kako (kršćansko) bratstvo nije fikcija ili utopija, nego stvarnost u kojoj živimo i koju se življenjem ostvaruje i promiče. Našim promišljanjima nije cilj dati iscrpnu analizu teološkog poimanja bratstva, niti detaljno istražiti poslanje i povezanost vjeroučitelja u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji. Ona su nadasve htjela, nadahnuti poticajima Josepha Ratzingera/pape Benedikta XVI. ponovno potaći na promišljanje o bratstvu u teologiji i, nadahnuti poticajima pape Franje, obnoviti povjerenje u moguće življenje bratstva.

THEOLOGICAL REFLECTIONS AND CONCRETE
REALIZATIONS OF CHRISTIAN BROTHERHOOD.
BROTHERHOOD OF RELIGIOUS EDUCATION TEACHERS
IN THE SERVICE OF CHRISTIAN AND UNIVERSAL
BROTHERHOOD

Summary

The article reflects on a very important but also neglected theme of Christianity and Catholic theology, the theme of brotherhood. If some theological themes can remain only in the realm of speculation, thought, the theme of brotherhood in its essence seeks concrete realizations and indicators. Therefore, the article first presents a rediscovery of the relevance of the theme and concept of brotherhood in the Church and theology. A few general thoughts on the term 'brother' and 'brotherhood' are given and present the Christian understanding of brotherhood. It will be shown how, at least in some ways, it can be a model for living and understanding brotherhood in general. Then, following these reflections, the mission of religious education teachers is interpreted within and starting from the category of brotherhood. It shows how school religious education can teach about brotherhood, as well as create brotherhood. At the end, some accomplishments and initiatives are mentioned quite concretely by which the fraternity of religious teachers in the Split-Makarska Archdiocese is realized.

Keywords: brother, brotherhood, religious education, religious education teacher, brotherhood of religious education teachers.